

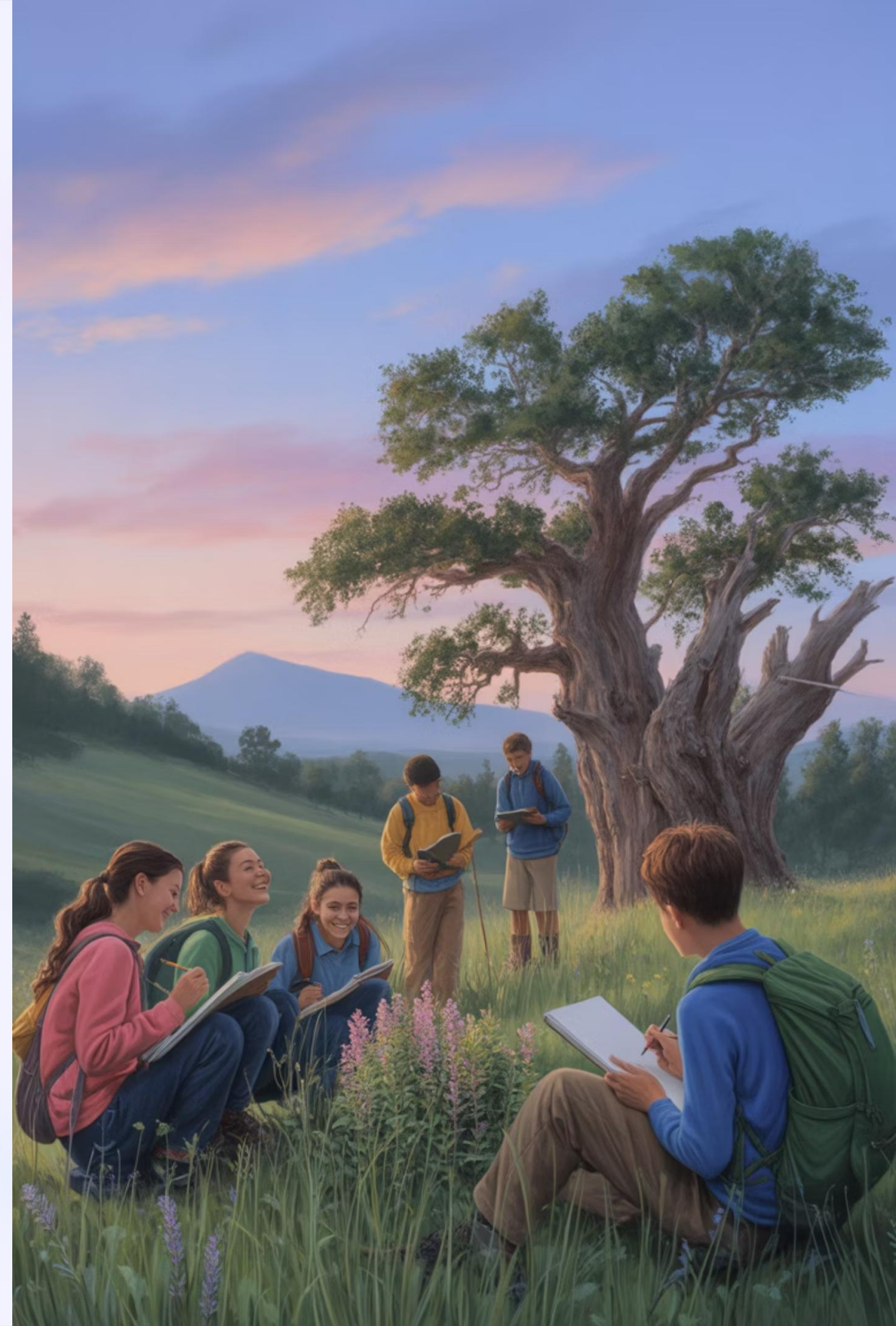
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI

Eko-madaniyat va
ekologik savodxonlikni
rivojlantirish

Mavzu: Ekologik ta'limning asosiy yo'nalishlari va tamoyillari

Zamonaviy dunyoda ekologik ta'lim insoniyatning kelajagini belgilovchi eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bu ta'lim tizimi orqali yosh avlod tabiat bilan uyg'un yashash, atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanish tamoyillarini o'zlashtirishga yo'naltiriladi.

Zamonaviy ekologik ta'lim vazifasi

XXI asr insoniyatni global ekologik muammolar bilan yuzmayuz qoldirdi. Iqlim o'zgarishi, bioxilma-xillikning yo'qolishi, resurslar tanqisligi va texnogen tahdidlar kuchayib bormoqda. Bu muammolar faqat ilmiy yoki texnologik yechimlar bilan emas, balki inson ongini o'zgartirish orqali hal qilinishi mumkin.

IPCC (2023) hisoboti va **UNESCO** ma'lumotlariga ko'ra, ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun ta'lim tizimini tubdan isloh qilish zarur. Har bir o'quvchi ekologik savodxon, mas'uliyatli va kelajakni oldindan ko'ra oladigan shaxs sifatida tarbiyalanishi kerak.

Tabiatshunoslik yoʻnalishi

Ekotizimlar tuzilishi

Tabiatning murakkab tizim sifatida ishlashi, abiotik va biotik omillar oʻrtasidagi bogʻliqlik oʻrganiladi

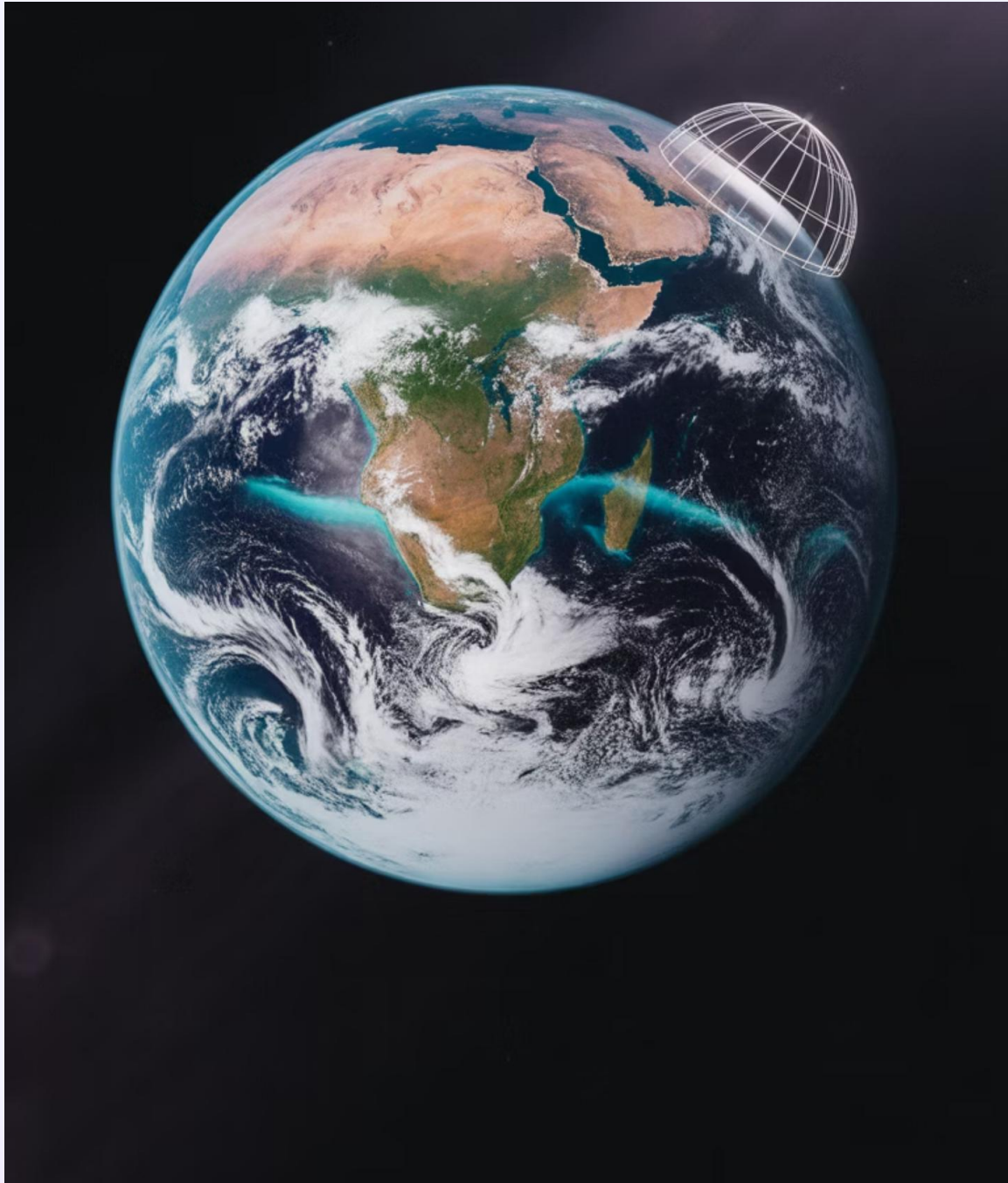
Antropogen taʼsir

Sanoat, qishloq xoʻjaligi va urbanizatsiyaning biosferaga koʻrsatadigan salbiy oqibatlari tahlil qilinadi

Ekologik muvozanat

Iqlim oʻzgarishi, choʻllanish va biologik xilma-xillik kamayishi sabab va oqibatlari chuqur oʻrganiladi

Tabiatshunoslik yoʻnalishi orqali oʻquvchilar ekologik tafakkurni oʻzlashtirib, atrof-muhitdagi oʻz oʻrnini tushunadi va ekologik mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga tayyorlanadi.

Global ekologik yo‘nalish

Global ekologik yo‘nalish insoniyat oldida turgan eng yirik ekologik xavf-xatarlarni butun sayyora miqyosida tushunish va hal etish yo‘llarini izlashga qaratilgan. Bu yo‘nalish BMTning 2030 yilgacha bo‘lgan Barqaror Rivojlanish Maqsadlari (SDG) doirasida olib boriladi.

01

Ijtimoiy-ekologik muammolar

Tinchlik va urush xavfi, iqtisodiy tengsizlik, urbanizatsiya jarayonlari va ularning ekologik oqibatlari

02

Ilmiy-texnik muammolar

Sanoatlashuv, kimyo va energetika sanoatining kengayishi, texnogen avariylar va ularning ta'siri

03

Inson-tabiat muammolari

Resurslar tanqisligi, energetika muammolari, chiqindilar bilan kurash va qayta ishlash tizimlari

Sanoatlashuvning ekologik oqibatlari

Asosiy tahdidlar

- Atmosfera ifloslanishi – SO_2 , NO_x , CO_2 gazlari havo sifatini buzadi
- Suv va tuproq kimyoviy ifloslanishi – neft, og'ir metallar va pestitsidlar ta'siri
- Biologik xilma-xillik kamayishi – tabiiy yashash muhitlarining yo'q qilinishi
- Global iqlim o'zgarishi – CO_2 emissiyasi va issiqxona effektining kuchayishi

Texnogen avariylar tarixidan saboq: Chernobil AES halokati (1986) 200 ming km^2 maydonni zararlagan, Fukushima-1 (2011) yapon sohillarini ekologik falokat zonasiga aylantirgan.

Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi

Yashil iqtisodiyot – bu tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilar miqdorini kamaytirish va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalangan holda iqtisodiy faoliyatni tashkil etish tamoyillariga asoslanadi.

Yashil texnologiyalar

Kam chiqindi texnologiyalar, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, ekologik toza ishlab chiqarish

Qayta ishlash tizimlari

Chiqindisiz ishlab chiqarish, biologik parchalanadigan qadoqlash, Zero Waste tamoyillari

Ekologik monitoring

Sun'iy yo'ldoshlar va IT orqali ifloslanishni real vaqt rejimida kuzatish tizimlari

Prognostik ekologik yoʻnalish

Kelajak bashoratlarini ilmiy asosda tahlil qilish

IPCC (2023) hisoboti va WWF Living Planet Report (2022) ma'lumotlariga asosan, 1970 yildan beri yovvoyi hayvonlar populyatsiyasi 69% ga qisqargan.

Bioxilma-xillik yo'qolishining oqibatlari

Bioxilma-xillik tabiatning barqarorligini ta'minlovchi asosiy mezondir. O'simlik va hayvon turlarining yo'qolishi oziq-ovqat zanjiri buzilishi, changlatish tizimi ishdan chiqishi va tuproq eroziyasiga olib keladi.

CBD ma'lumotlariga ko'ra, hozirgi yo'nalish davom etsa, 2100 yilga borib Yer yuzidagi tirik organizmlarning 50%ga yaqini yo'qolishi mumkin.

Har 10 yilda 1 millionga yaqin tur yo'qolish xavfi ostida turadi. Bu ekotizimlar yemirilishi va tabiatning o'zini tiklash qobiliyatining susayishiga sabab bo'lmoqda.

Ta'lim va tarbiya yo'nalishi

Ekologik ong va madaniyatni shakllantirishda hal qiluvchi yo'nalish

Yoshga mos ekologik tarbiya tizimi

Maktabgacha ta'lim

Tabiatni asrash, gul va daraxtlarni parvarish qilish, suvni tejash, chiqindilarni ajratish kabi oddiy amaliy odatlar. o'yinlar, ertaklar, rasm chizish orqali ekologik sezgirlik shakllantiriladi.

O'rta va yuqori sinf

Ekologik muammolar, global iqlim o'zgarishi, yashil iqtisodiyot, texnologik xavfsizlik, barqaror rivojlanish maqsadlari chuqurroq tahlil qilinadi.

Boshlang'ich ta'lim

Tabiat qonuniyatlari, ekologik muvozanat, hayvon va o'simliklar dunyosi, suv va havo muhofazasi kabi mavzular sodda tilda o'rgatiladi.

Oliy ta'lim

Ekologik huquq, ekologik menejment, ekologik xavf tahlili, ekologik audit kabi kasbiy va ilmiy asosda yo'naltirilgan ta'lim beriladi.

Zamonaviy ekologik ta'lim metodlari

UNESCO tavsiyasiga ko'ra, faol ishtirok va real muammolar ustida ishlash o'quvchilarda ekologik tafakkurni shakllantirishda eng samarali usuldir.

O'yinli metodlar

Ekologik rolli o'yinlar, simulyatsiyalar orqali ijtimoiy-ekologik vazifalarni mustaqil hal qilish

Loyiha faoliyati

Mahalliy muhitni o'rganish, chiqindilarni kamaytirish kampaniyalari, ekologik tadbirlar tashkil qilish

Kuzatuv tadqiqotlari

Suv sifatini o'lchash, qushlar va o'simliklarni kuzatish, atmosfera ifloslanishini tahlil qilish

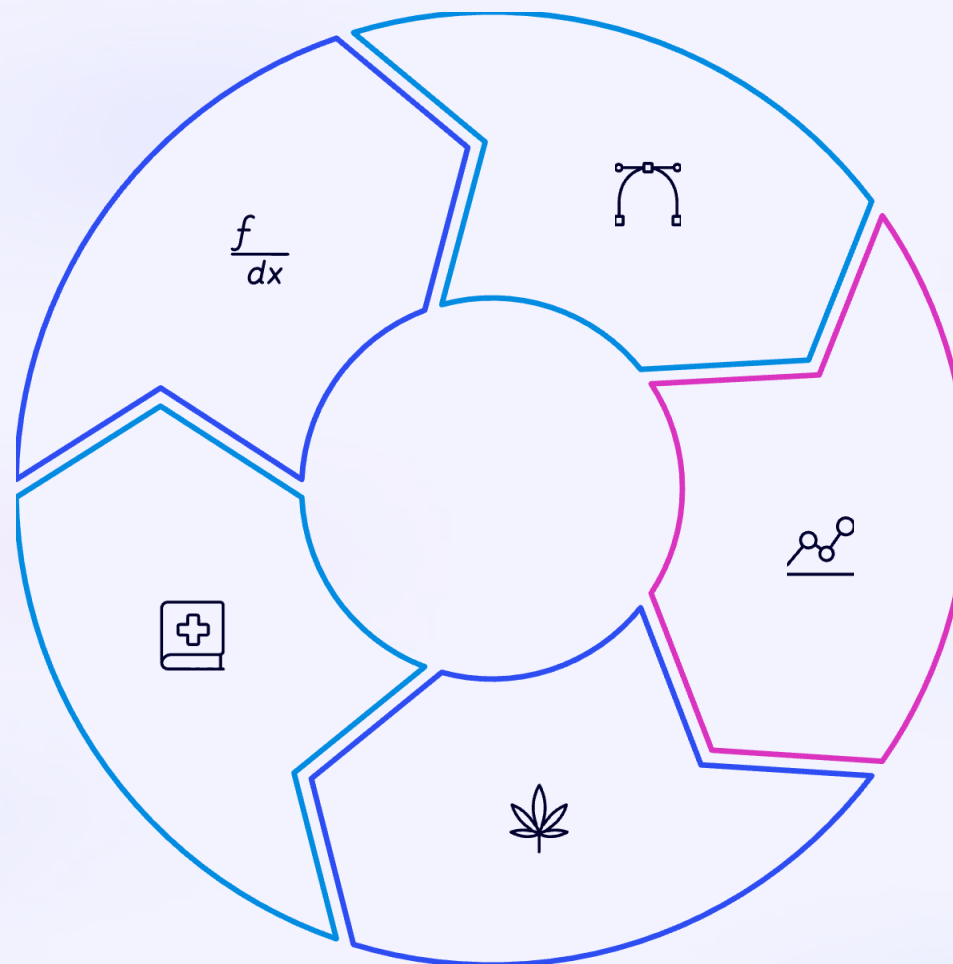
Ekologik ta'limning asosiy tamoyillari

Ekologizatsiyalanish

Barcha fanlar ekologik mezonlar asosida baholanadi

Amaliyotga yo'naltirish

Nazariy bilimlarni real hayotda qo'llash

Uzluksizlik

Bolalikdan butun hayot davomida ekologik tarbiya

Integrativlik

Fanlararo murakkab yondashuvlar qo'llash

Madaniy uyg'unlik

Milliy qadriyatlar bilan bog'liq holda tarbiyalash

Ekologik ta'limning muhim tamoyillari

Komplekslik tamoyili

Atrof-muhit muammolarini bir necha omillar va oqibatlar bilan bog'liq holda tarmoqaro va ijtimoiy jihatdan tahlil qilish

Prognozli yondashuv

Kelajakni oldindan ko'ra bilish, bashorat qilish va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish ko'nikmasini shakllantirish

Insonparvarlik va mas'uliyat

Tabiatga zarar yetkazmaslik, uni sevish va muhofaza qilishga mas'uliyat bilan yondashish axloqiy asosini yaratish

Mahalliylik va globalik uyg'unligi

"O'ylash global – harakat qilish mahalliy" tamoyili asosida mahalliy va global muammolarni bog'lash

Xulosa

Ekologik ta'limning asosiy yo'nalishlari va tamoyillari zamonaviy ta'lim tizimini tubdan isloh qilish uchun metodologik asos yaratadi. Tabiatshunoslik, global, prognostik va ta'lim-tarbiya yo'nalishlarining har biri o'quvchilarda ekologik ong, tafakkur va madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Asosiy natijalar:

- Ekologik ta'lim uzluksiz va bosqichma-bosqich amalga oshirilishi
- Barcha fanlarning ekologik mazmunda integratsiyalashuvi
- Nazariy bilimlar amaliy ko'nikmalar bilan bog'lanishi
- Mahalliy va global muammolarni kompleks yechish

Ekologik ta'lim tamoyillari yosh avlodni ekologik savodxon, mas'uliyatli va kelajakni prognozlay oladigan shaxs sifatida tarbiyalashda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI

Eko-madaniyat va
ekologik savodxonlikni
rivojlantirish

E'TIBORINGIZ UCHUN TASHAKKUR!

<https://linktr.ee/trmuz>

<https://trm.uz>

<https://www.facebook.com/trmuz>

https://www.youtube.com/@trm_uz

https://www.instagram.com/trm_uz/

